

Prof. dr. Ivan Karlić
PREDSTAVLJANJE KNJIGE MARKA P. ĐURIĆA
„RUŠITI ZIDOVE I GRADITI MOSTOVE U DUHU“

Ivan Karlić, redoviti profesor Katoličkog bogoslovnog fakultet Sveučilišta u Zagrebu, rođen je u Vinkovcima 1962. Čovjek bi rekao: jedna od najsvjetlijih zraka one lampe koja još uvijek *gori usrid Vinkovaca*. Studij teologije započeo na KBF-u u Zagrebu (3 godine), nastavio i diplomirao u Rimu. Poslijediplomski studij, magisterij i doktorat, završio

također u Rimu, magisterij 1990., a doktorat 1995.

Kao doktor teoloških znanosti, predavao je teološke (dogmatske) predmete na više teoloških učilišta. U znanstveno-nastavno zvanje redovitog profesora pri Katedri dogmatske teologije KBF-a u Zagrebu izabran je u svibnju 2010., a Fakultetsko vijeće KBF-a Sveučilišta u Zagrebu izabralo ga je 24. rujna 2010. na funkciju prodekana za znanost na mandat od dvije godine.

Karlićevi posebni znanstveni interesi, kojima je stekao ugled vrhunskog stručnjaka, svakako su suvremena teološka gibanja, suvremeni načini predstavljanja Isusa Krista i putovi dijaloga sa suvremenim svijetom.

Recenzent je ove knjige koju večeras predstavljamo i pri svome radu koristio sam i njegove savjete na kojima mu i ovdje posebno zahvaljujem. (K. M.)

Dugo smo čekali da se pojavi ova knjiga koju večeras predstavljamo, no navoditi razloge zbog kojih se to dogodilo možda ne bi bilo svrsishodno... U svakom slučaju, čekanje se isplatilo i iznimno sam radostan što se večeras u ovoj sredini predstavlja knjiga Marka P. Đurića. Autor je pravnik, esejist i publicist iz Beograda, pravoslavni vjernik i osvjedočeni zagovornik ekumenskoga i međureligijskog dijaloga. Zbog svojih otvorenih, ekumenski usmjerenih napisa i stajališta nerijetko je (neopravdano i nepravedno) bio optuživan kao „antipravoslavni pisac“ koji je „prešao u rimokatolicizam“. A radi se o spisatelju kojemu je na srcu dobro svakog čovjeka, bez obzira na nacionalnost, vjersku ili rasnu pripadnost ili bilo što drugo, što dijeli ljude i narode. Njegova iskrena i argumentirana kritika (posebice nekih pravoslavnih struja) nije kritizerstvo nego konstruktivna kritika koja želi potaknuti na dobro, na „promjenu“ pravca (grč. *Metanoia*, tj. obraćenje).

Knjiga sadrži 404 stranice sa 212 bilješki (fus-nota), popisom literature i lijepim brojem fotografija koje svjedoče o onomu što je napisano. Izdavač je Islamski centar u Zagrebu, a knjigu je autor posvetio svojim roditeljima „kojih je utjecaj na

mene doista dalekosežan i kojima sam vječno zahvalan, jer su me naučili kako se vjeruje u Boga" te „Saši iz Budve“.

Suvremeno (postmoderno) doba opisujemo na razne načine, ovisno o motrištu s kojega promatramo ovo naše doba i naš svijet. Ako ga promatramo sa religijskog motrišta, ono što svijet danas ponajbolje ocrtava jest (ili bi trebalo biti) uspostavljanje dijaloga, kako *međureligijskog*, tako i *ekumenskog dijaloga*. Taj dijalog unapredovao je danas kao nikada ranije, ali unatoč toj činjenici u mnogim segmentima on je ipak još u povojima, jer se susreće sa različitim „dječjim bolestima“ (preprekama) koje dolaze od onih koji sebe, svoj svijet, pa i svoju religioznost (duhovnost) preusko i krivo shvaćaju, koji ostaju začahureni i zatvoreni svakom pokušaju približavanja ljudi različitih duhovnih i religijskih provenijencija.

Knjiga Marka P. Đurića pravo je osvježenje i pravi iskorak koji nastoji nadići spomenute „dječje bolesti“ s kojima se susreće međureligijski i ekumenski dijalog. Cilj djela je: preko kritičke analize suvremenih filozofsko-teoloških strujanja te odnosa između ljudi različitih nacionalnosti i religijskih uvjerenja, želi se graditi putove otvorenoga i iskrenog dijaloga koji vodi prema međusobnom zbližavanju svih, ponajprije onih koji žive na južnoeuropskim (ili balkanskim) prostorima. Mogu reći da je autor svoj cilj i ostvario, odnosno naznačio putove međusobnog dijaloga i zbližavanja, ali ostvarenje i konačnu izgradnju tih putova on sam i ne može realizirati.

Na koji način Đurić dostiže zadani cilj? Promišljajući o temama koje su vrlo aktualne i izazovne ne samo na spomenutim prostorima, nego i inače u današnjem svijetu. Tako u ovoj knjizi susrećemo razmišljanje o religijama na prostorima jugoistoka Europe (Balkana), tj. o katoličkom i pravoslavnom kršćanstvu te o židovstvu i islamu: o tome što im je zajedničko, a po čemu se razlikuju; o vjerskoj toleranciji i uzajamnoj suradnji; o temi kršćanske nade te nade u islamskom religijskom okružju; o ekumenskom i međureligijskom dijalogu, o ateizmu i njegovu utjecaju, o nekim kršćanskim crkvama i njihovu sudjelovanju u političkom životu, o mjestu i ulozi teologije, o monaštvu, o Božjem blagoslovu koji ne zna za granice, o Kristovu rođenju i uskrsnuću, o nekim eshatološkim pitanjima, o moralu i krizi morala, o ljudskom trpljenju i stradanju, o zlu i patnji čovjeka i svijeta, o velikim suvremenim izazovima koji stoje pred suvremenim čovjekom i pred religijama, o preprekama na koje nailazi ekumenski i međureligijski dijalog i međusobno razumijevanje ljudi...

Autor znalački i stručno pristupa svim ovim temama, a posebno temi i problemu ekumenskoga i međureligijskog dijaloga te problematici vjerske tolerancije i suradnje; sve to čini uglavnom s etičkoga i teološkog (teološko-filozofskog) motrišta. Više puta naglašava da bi etički ideal svih vjernika trebao biti zauzimanje za izgradnju kraljevstva Božjega. S kršćanskog motrišta, takvo zauzimanje i nema alternativu, o čemu svjedoči svekolika evanđeoska tradicija. Upravo zbog toga sve kršćanske crkve (svi kršćani) su pozvane njegovati dijalog između sebe (ekumenski), ali i međureligijski dijalog sa pripadnicima drugih religija na koje su prostorno, društveno, politički i kulturalno usmjereni.

Jedan od gorućih problema suvremenog društva i čovjeka je u tome što se udaljavaju od Boga, smatra Đurić, a posljedice toga su, između ostaloga, razne

krize vrednota (religijskih, duhovnih te uopće humanističkih). Čovjek bez vjere u Boga, uvjeren je autor, ne može u sebi gajiti niti sačuvati čovječnost, osjećaj za drugoga, suosjećanje... Upravo to se vidi i u Đurićevu argumentiranom kritičkom osvrtu na ateizam, odnosno na ateistički materijalizam koji je desetljećima bio dominantan i na ex-jugoslavenskim prostorima i koji – unatoč naglašavanju ateističkog humanizma – nikada nije pokazao humanu osjetljivost za čovjeka.

U svom govoru o vjerama i religijama na prostorima jugoistoka Europe (ili Balkana) te o njihovu međusobnom dijalogu Đurić nastoji izdvojiti ono što je svima njima zajedničko, a to je prije svega vjera u Boga koji svojom milošću obdaruje sve ljude, sve vodi i svime upravlja svojom Providnošću. On je svjestan da različitosti među religijama ostaju, ali smatra da ih „ne treba prenaplašavati“, što znači da treba zapravo rušiti međusobne „zidove i ograde“ (naslov), a graditi „mostove i ćuprije“. Uostalom, različitosti ne moraju nužno biti razlog razdvajanja, naglašava autor, nego dapače, mogu biti i faktor koji obogaćuje različite grupe i zajednice. Sporenje različitih religijskih svjetonazora oko Istine (Boga) trebalo bi pripadnicima raznih religija biti u drugom planu, a prvotno bi im trebalo biti „natjecanje oko dobra“ koje rađa mirom u nemirnim vremenima. Na tom tragu „moral ispred dogme, ponašanje ispred znanja“ moto je koji vodi Đurića u promišljanje u konkretnim odnosima između samih kršćana (katolika i pravoslavnih), odnosno između kršćana i pripadnika židovske i islamske religije. Sve ih treba voditi prije svega vjera u Boga koji je jedan jedini, ali ta vjera nužno mora biti življena i konkretna, nikako apstraktna.

Naravno, i vjera u Boga susreće se sa raznim sumnjama i upitnicima na koje bi čovjek htio dobiti odgovor. Jedan od tih upitnika svakako je zlo i patnja čovjeka i svijeta, prirodne katastrofe koje pogađaju čovječanstvo: zašto se to događa? Gdje je tu Bog i što vjera u Bogu tu ima za reći? Tražeći odgovore na ova pitanja Đurić navodi razna razmišljanja i mišljenja o ovoj temi, od onih koje su pružali antički filozofi preko klasičnih srednjovjekovnih teologa i filozofa, sve do suvremenih teoloških i filozofskih strujanja koja pokušavaju pružiti određene odgovore. Đurić je uvjerenja da racionalna i racionalistička slika svijeta vodi čovjeka do toga da u Bogu gleda strogoga suca ili nekoga tko se „poigrava“ s ljudskim sudbinama. No, ističe autor, objava Boga dopušta i omogućava čovjeku da Boga spozna u vjeri, da ga spozna kao Otajstvo koje čovjeku želi sreću i spasenje. Naravno, o Bogu se može i treba govoriti i na racionalan način, ali Bog nam ostaje bitno nepojmljiv, transcendentan. To ipak ne znači da nije prisutan, da ne možemo otkriti ono što on obećava i što od nas traži – za našu (vječnu) sreću.

Prema Đurićevu mišljenju, Crkva (crkve) i vjerske zajednice imaju i svoju društvenu, pa i političku ulogu. Naime, on ispravno tvrdi da je povratak duhovnim vrednotama jedini put kojim suvremeni čovjek može izići iz sveopće krize (posebice iz krize morala), odnosno kojim može izgraditi novo, humanije i pravednije društvo. Upravo stoga uloga crkava i religija uopće (kao duhovnih vertikala i horizontala) dolazi posebno do izražaja, jer one trebaju biti na neki način „u prvim redovima“ kada se radi o izgrađivanju novog svijeta i novih međuljudskih odnosa koji će biti utemeljeni na međusobnom uvažavanju i poštivanju, na uklanjanju svega onoga što rađa podjele, nepravdu, mržnju, predrasude...

Pred svim ovim velikim izazovima suvremeni svijet i čovjek mogu samo pravdom i pravednim življenjem doseći kolektivnu, opću i društvenu sreću, odnosno posvemašnji mir (koji i jest djelo pravde). Osim toga, današnji izazov krajnje surovoga i nečovječnog kapitalizma guši pravdu u svijetu i među ljudima. Pred tim i takvim izazovima crkve i religije uopće ne mogu i ne smiju ostati nijeme, smatra Đurić. Doduše, u svom društvenom (pa i političkom) angažiranju crkve i religije moraju biti oprezne, kako ne bi zašle na kriva područja i kako ne bi činile ono na što nikako nisu pozvane. U tom smislu autor kritizira neke poteze nekih srbijanskih pravoslavnih vođa koji su se od devedesetih godina prošloga stoljeća pa nadalje stavili na neki način u službu rušilačke političke ideje velikosrpskih političkih vođa. Iznoseći neke negativne primjere, Đurić naglašava da on ulogu crkve vidi u tome da ona doista bude „sol zemlje i svjetlo svijeta“ u društvu, da bude dosljedni promicatelj moralnih, etičkih i duhovnih vrednota koje će voditi čovjeka i ljudsko društvo uopće prema izgradnji humanijega, pravednijega i boljega svijeta. To pak upućuje sve religiozne ljude, sve vjernike (bilo koje vjeroispovijesti) da ponajprije ispituju vlastite savjesti, da se vrate svetim knjigama (Bibliji/Evangelju, Tori, Kur'anu), vezujući se na njih i živeći po njima.

Đurićevo djelo otkriva da on u svom promišljanju ne ostaje na površini, nego odlazi u „dubinu“, odnosno dubokoumno analizira kršćanska, židovska i islamska vjerovanja i svjetonazore, kritički se osvrće na nedosljednosti u življenju čovječnosti, ali i vjere i vjerskih načela. Dobro uočava, s jedne strane, izvore kriza suvremenog društva i čovjeka te, s druge strane, posljedice tih kriza. No, Đurić se ne zaustavlja samo na uočavanju, opisivanju ili samo na upiranju prstom u spomenute krize, nego vrlo lucidno nudi i moguće putove izlaska iz tih kriza. Svakako, temelj na kojemu se grade ti putovi je vjera u Boga, ona vjera koja svakog čovjeka (bio on pripadnik koje mu drago vjere ili religije) može nadahnjivati na dobro, na moralno, na etično, na humano. Isus Krist sa svojim „mesijanskim manifestom“ (*Govor na gori*) upravo na to poziva i potiče sve ljude dobre volje. Svoje promišljanje o različitim, ali i međusobno komplementarnim temama Đurić često potkrepljuje navodima iz Svetoga pisma, odnosno iz Tore i Kur'ana, podsjećajući tako čitatelja da se uvijek iznova valja vraćati riječi Božjoj te u njoj kritički promatrati vlastito življenje i zauzimanje, ali isto tako tražiti u njoj nadahnuće za vlastitu egzistenciju i djelovanje.

U svakom slučaju, ovo Đurićevo promišljanje predstavlja se kao vrlo vrijedan doprinos suvremenim teološkim i religiološkim strujanjima, kao novi „vjetar u jedra“ koji može imati posebice značajan utjecaj na razvoj ekumenskoga i međureligijskog dijaloga, dapače na razvoj kulture dijaloga uopće. Ono što bih naveo kao nedostatak Đurićeve knjige (a zašto on sam nije kriv) jesu brojne pogreške u pisanju (tzv. „tipfeleri“), zbog čega su u knjizi priloženi „Ispravci“ koji samo dijelom ukazuju na brojne; ostalo ih je još dosta... (2. str.)

Na kraju, još jednom pozdravljam objavljivanje ove knjige, čestitam i Autoru i izdavaču i želim da uskoro obogate naše društva novim naslovima, jednako zanimljivim kao što je i ovaj.